

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 23ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1997

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΤΣΑΝΙΩΤΗ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΕΤΕΙΟ ΤΗΣ 28ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΤΣΑΝΙΩΤΗ

Πενήντα έπτά όλόκληρα χρόνια μᾶς χωρίζουν από τὸ ἱστορικὸ ὁρόσημο, ἀπὸ τὴ βίγλα τῆς λεβεντιᾶς, ἀπὸ τὸ θαῦμα τῆς ἐθνικῆς ὁμοψυχίας τοῦ 1940. Γιὰ ὅσους ἀπὸ ἐμᾶς εἶχαμε τὴν καλὴ μοίρα νὰ βιώσουμε τὸ θαῦμα αὐτὸ —καὶ τὸ βίωσα ὡς 15χρονος ἔφηβος— τὰ 57 αὐτὰ χρόνια εἶναι μόλις χθές.

Οἱ ἀριθμοὶ ὅμως ποὺ δὲν ἐπηρεάζονται ἀπὸ προσωπικὰ βιώματα δείχνουν ὅτι 57 χρόνια εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸ 1/3 τοῦ συνολικοῦ ἐθνικοῦ μας βίου ὡς ἐλεύθερης καὶ ἀνεξάρτητης χώρας μὲ κρατικὴ ὑπόσταση. Μᾶς χωρίζουν ἀπὸ τὸ '40 τριπλάσια χρόνια ἀπ' ὅ,τι χωρίζαν τὸ '40 ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ Καταστροφή. Κέντρισμα γιὰ τὶς χρονικὲς αὐτὲς ὀριοθετήσεις ἦταν ἡ ζωνερὴ παιδικὴ μου ἀνάμνηση, τότε ποὺ ὁ παππούς μου δάκρυζε διηγώντας τὰ παθήματα τοῦ γένους στὴ Μικρὰ Ἀσία. Ἐκλαιγα κι ἐγὼ γιὰ συμβάντα μόλις πρὶν ἀπὸ 15 χρόνια ποὺ ἡ φαντασία μου τὰ τοποθετοῦσε πιὸ κοντὰ στὸ '21 παρὰ στὴν ἡμέρα τῆς διήγησῆς τους.

Εἶναι λοιπὸν πραγματικὰ μακρὸς ὁ χρόνος ποὺ μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸ '40. Ἡ ζωὴ ὅμως τῶν λαῶν εἶναι μεγάλη. Δὲν μετριέται μὲ τὰ χρόνια τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ ἑορτασμός τῶν ἐθνικῶν ἐπετειῶν δὲν εἶναι ἐπανάληψη τυποποιημένων ἑορτῶν, ἀλλὰ ἐξ ἀρχῆς ὁμολογία πίστεως σὲ ὅ,τι ἱερότερο ἔχει νὰ ἐπιδείξει ἡ ἱστορία μας. Καὶ τὸ '40 ἐπιβεβαιώσαμε τὴν ἐθνικὴ μας ταυτότητα. Ἡ μέρα ποὺ ξημέρωσε στὶς 28 Ὀκτωβρίου ἦταν ἴδια μὲ τὴ μέρα τῆς Σαλαμίνας καὶ τοῦ Μαραθῶνα, μὲ τὴ μέρα τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου καὶ μὲ τὴν 25η Μαρτίου. Στὴν πραγματικότητα εἶναι ἡ ἴδια μέρα ποὺ κάθε τόσο ξανάρχεται μὲ ἄλλο ὄνομα στὴ ζωὴ καὶ τὴν ἱστορία μας.

Ἡ 28η Ὀκτωβρίου 1940 σημαίνει τὸ καίριο κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων ποὺ μὲ ἀμετρη καὶ ἀπεφθῆ ἠθικὴ τόλμη, ὁμοψυχία καὶ μαχητικὴ ρώμη ἄλλαξαν τὸν μέχρι τότε ζοφερὸ ροῦ τῶν πολεμικῶν ἐξελίξεων. Δὲν ἴσχυσε οὔτε πρὸς στιγμὴν ὁ βάσιμος φόβος τῆς πολεμικῆς μεγαλοδυναμίας τῶν ἐχθρῶν μας. Δὲν ἐπηρέασε τὴν προθυμία τοῦ λαοῦ γιὰ ὅποιες θυσίες στὸν ὑπέρτατο ἀγῶνα. Φάνηκε ὁ ἐλληνικὸς λαὸς τότε ἠθικὰ ὑπεράξιος τῶν μεγάλων στιγμῶν τῆς ἱστορίας του. Τὸ περίφημο ἔκτοτε ΟΧΙ τῆς Ἑλλάδος ἀνυμνήθηκε ἀπὸ τὸ Γάλλο διασημότερο στοχαστὴ André Malraux ὡς ἐφάμιλλο τοῦ ΟΧΙ τοῦ Προμηθέως καὶ τοῦ ΟΧΙ τῆς Ἀντιγόνης, τῶν μυθικῶν αὐτῶν μηνυμάτων ἀξιοπρέπειας μέχρις ἐσχάτων.

Πιστεύω ὅτι εἶναι ἱερὸ χρέος μας ἡ ἀέναη ὑπενθύμιση πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις τῶν θαυμαστῶν περιόδων ἐξάρσεως καὶ ἀντιστάσεως τοῦ λαοῦ μας. Ἔχουμε τὸ χρέος νὰ καλοῦμε τοὺς νεωτέρους, τὰ παιδιά καὶ τὰ ἐγγόνια τῆς Ἑλλάδος νὰ συμμετέχουν σ' αὐτοὺς τοὺς ἑορτασμούς, νὰ γίνονται κοινωνοὶ τῆς ἱστορικῆς μνήμης. Ἔχουμε χρέος νὰ τοὺς καθιστοῦμε ὑπερηφάνους ποὺ γεννήθηκαν σ' αὐτὴ τὴ χώρα καὶ μὲ τοὺς λόγους, κυρίως ὅμως μὲ τὸ καθημερινὸ παράδειγμά μας, καὶ μὲ τὴν ἐπισήμανση τοῦ παραδείγματος τῶν ἡρωικῶν μορφῶν τοῦ παρελθόντος.

Μᾶς ὑπενθυμίζει τὸ χρέος αὐτὸ ὁ Ἰσοκράτης ὁ ὁποῖος στὸν Παναηγυρικὸ του σημειώνει: «Ἐρχομαι λοιπὸν στὸ ζήτημα τῶν πολεμικῶν κατορθωμάτων καὶ θεωρῶ ὅτι οἱ πρόγονοί μας εἶναι ἄξιοι τιμῆς γιὰ τὴν πολεμικὴ τους δράση, ἴσης τουλάχιστον πρὸς ἐκεῖνη ποὺ δι-

καιοῦνται γιὰ ὅλες τὶς ἄλλες πρὸς τοὺς "Ἕλληνες εὐεργεσίες τους». Εἶναι, ἄλλωστε, ἀρχαιοτάτη συνήθεια ἢ ὑπόμνηση τῶν ἡρωικῶν κατορθωμάτων τοῦ γένους μὲ πολλαπλοὺς τρόπους καὶ μάλιστα μέσα ἀπὸ τὸ μέγα πλῆθος μνημείων τῆς πλουσιότατης Ἑλληνικῆς Γραμματείας.

Καὶ γιὰ νὰ βρίσκομαι περισσότερο κοντὰ στὸ νόημα ὄλων ὄσων προανέφερα, θὰ ἤθελα καὶ ἀπὸ τὸ βῆμα αὐτὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν νὰ θυμίσω τὴν ἐλάχιστα γνωστὴ θυσία ἑνὸς νεαροῦ παιδιοῦ τοῦ λαοῦ μας, τοῦ στρατιώτη Κώστα Κουκίδη ποὺ φρουροῦσε τὸν ἱερὸ βράχο τῆς Ἀκροπόλεως, στὶς 27 Ἀπριλίου 1941, ἀπὸ ὅπου ἀτένιζε τὴν εἴσοδο τῶν πρώτων τμημάτων τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ στὴν Ἀθήνα μας. Σὲ λίγο ἓνα ἀπόσπασμα γερμανῶν στρατιωτῶν μὲ ἀξίωματικὸ ἐπικεφαλῆς βρίσκεται πάνω στὴν Ἀκρόπολη. Φέρνουν τὴ σβάστικα. Ἡ ἑλληνικὴ σημαία θὰ ἀντικατασταθεῖ ἀπ' αὐτήν. Ὁ στρατιώτης Κουκίδης προλαβαίνει τοὺς χιτλερικούς. Κατεβάζει μόνος τὴ σημαία μας, τὴν χαιρετᾷ, τὴν ἀσπάζεται, τὴν τυλίγει γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα του καὶ σκαρφαλώνει στὸ κρηπίδωμα. Κάτω ὑπάρχει κενὸ ἐξήντα μέτρων. Κανένας δὲν ξέρει τί φωνάζει. Ἀκούγονται πυροβολισμοί. Σφίγγει ἐπάνω του τὴ γαλανόλευκη, ποὺ τὸν τυλίγει καὶ πέφτει. Οἱ Γερμανοὶ σκύβουν ἀπὸ πάνω καὶ παρατηροῦν τὸ διαμελισμένο παλικάρι μας, ποὺ ἀρνήθηκε νὰ μετᾷσχει στὴν ἐπαρση τῆς σβάστικας στὴν Ἀκρόπολη, σκεπασμένο μὲ τὸ ἱερὸ σάβανο, ποὺ ὁ ἴδιος ἐπέλεξε. Ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν ἡρώων φυτρώνουν τὰ ἀνθη καὶ οἱ καρποὶ τοῦ δέντρου τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας.

Στὶς δύσκολες μέρες ποὺ περνᾷ σήμερα ἡ πατρίδα μας καὶ στὶς δυσκολότερες ποὺ ἴσως ἔρχονται ἢ ἀφύπνιση, τὸ ξύπνημα στὴν ψυχὴ τοῦ Ἕλληνα τῆς ἱστορικῆς του συνείδησης, τοῦ χρέους του πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἱστορία εἶναι καθῆκον ὑπέρτατης σημασίας. Ὁ ἀπόηχος τοῦ '40 μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ξεπεράσει τὴν ὀμίχλη τῶν ἀγέννητων καιρῶν. Τὰ μηνύματα τῆς ἱστορίας ποὺ ἀγνόησαν οἱ δυτικοὶ γείτονές μας τὸ '40 πρέπει νὰ φροντίσουμε νὰ μὴν ἀγνοηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἐξ ἀνατολῶν γείτονές μας σήμερα.

Τελειώνω μὲ τὰ λόγια τοῦ Κωνσταντίνου Τσάτσου ἀπὸ τὴν ἴδια ὀμιλία του, πού ἐμνημόνευσα προχθὲς (καὶ ὅμως, ἂν ἔχη σημασίαν τινὰ ἢ ἱστορικὴ ζωὴ, αὕτη δὲν ἐγκρίεται εἰς τὰ ὑλικά μεγέθη τῶν γεγονότων, οὔτε καὶ μόνον εἰς τὰς μεμονωμένας ἠθικάς ἐκλάμψεις, ἀλλὰ εἰς τὴν συνεχῆ διὰ μέσου τῶν αἰώνων διαφύλαξιν, θεραπείαν καὶ προαγωγὴν ὀρισμένων ἀνωτάτων καὶ αἰδίων ἀρχῶν, ἢ ὀλοκληρωτικὴν πραγμάτωσιν τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὸ ἰδεατὸν τέρμα τῆς ἐπὶ γῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπου).

28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940 ΜΝΗΜΗ - ΔΙΔΑΓΜΑ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ. ΑΡΤΕΜΙΑΔΗ

Τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος τις μέρες αὐτὲς ξαναζεῖ τὴν ἀλησμόνητην ἐποχὴ τοῦ 1940-1941.

Μόνον ὅσοι ἐζήσαν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ μποροῦν νὰ τὴν ξαναζήσουν. Οἱ ἐπερχόμενες γενιές, ἂν καὶ ἐπιτυγχάνουν καὶ θὰ ἐπιτυγχάνουν ἀναμφιβόλως τὴν πλήρη ἀναπαράστασιν καὶ σκηνοθέτησιν τῶν γεγονότων τῆς περιόδου αὐτῆς, ὅμως δὲν θὰ τὰ ξαναζήσουν. Γι' αὐτὸ ὅσοι τὰ εἶδαμε καὶ τὰ αἰσθανθήκαμε, ἅς ἀνοιξοῦμε τὴν ψυχὴ μας, τὴ μνήμη μας, τὴ σκέψιν μας, νὰ ἀναπολήσουμε τὰ γεγονότα ἐκεῖνα σὲ ὅλο τους τὸ μεγαλεῖο.

Θὰ ἐπιθυμοῦσα πολὺ, καὶ ἰδιαίτερα αὐτὴ τὴ στιγμὴ, νὰ εἶχα τὸ χάρισμα τοῦ ρητορικοῦ λόγου, αὐτοῦ πού θαυμάζομε στοὺς μεγάλους μας κλασικοὺς γιὰ νὰ μπορέσω νὰ λαξεύσω, σὰν μέσα σὲ μάρμαρο, τὸ μνημεῖο πού θὰ ἀνταποκρινόταν, κάπως, στὸ μεγαλεῖο τῆς ἀλησμόνητης μέρας, τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 καὶ τῶν ἄλλων πού ἀκολούθησαν. Δὲν ἔχω τὸ χάρισμα αὐτό, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἐκεῖνο τοῦ ποιητῆ πού θὰ μποροῦσε μὲ λίγους ὑποβλητικὸς στίχους νὰ ἐκφράσει ὅλον τὸν ψυχικὸ πλοῦτο πού κρύβονταν στὰ τότε κατορθώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Κατὰ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ Μυθολογία στὸ Μαντεῖο τοῦ Τροφω-

νίου, πού βρίσκεται στην περιοχή τῆς Λειβαδιᾶς σέ βάθος ὀκτώ μέτρων κάτω ἀπό τή γῆ, ὑπάρχουν δύο πηγές. Ἡ μία ἦταν ἀφιερωμένη στή Λήθη καί ἡ ἄλλη στή Μνημοσύνη.

Ἡ ἀλληγορία εἶναι πάντα ἐπίκαιρη καί γιά τή σύγχρονη ἐποχή. Ὁ Ἑλληνικός Λαός ἔχει πιεῖ ἀπό τήν πηγὴ τῆς Λήθης καί ἔχει λησμονήσει μὲ μεγαλοψυχία ὅλα τὰ δεινὰ πού ὑπέφερε ἀπὸ τοὺς διαφόρους κατακτητὲς πού ἐπιβουλεύθηκαν πρόσφατα ἢ παλαιότερα τὴν ἀνεξαρτησία του καί θέλησαν νὰ τοῦ στερήσουν τὸ δικαίωμα νὰ ζεῖ καί νὰ ἀναπνέει τὸν ζεῖδωρο ἀέρα τῆς Ἐλευθερίας. Παράλληλα ὅμως ὁ Ἑλληνικός Λαός ἔχει πιεῖ καί ἀπὸ τήν πηγὴ τῆς Μνημοσύνης γιά νὰ τιμᾷ καί νὰ γεραίρει αἰώνια τὴ μνήμη τῶν χιλιάδων Ἑλλήνων ἀγωνιστῶν πού ἔδωσαν τὴ ζωὴ τους γιά τὴν ἀνεξαρτησία καί τὴν τιμὴ τῆς πατρίδας καί θὰ διατηρεῖ πάντα στήν ψυχὴ του ἄσβεστη τὴ φλόγα τῆς θυσίας γιά τὰ ὠραῖα καί ὑψηλὰ ἰδανικὰ τῆς ἐλευθερίας, τῆς δημοκρατίας, τῆς δικαιοσύνης καί τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, πού γεννήθηκαν στήν Ἑλληνικὴ γῆ.

Γεγονότα γνωστὰ καί ἐπαίνους γνωστοὺς λέγει κατ' ἀνάγκην αὐτὸς πού μιλάει γιά τὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου 1940, χωρὶς ὅμως ἢ ἐπανάληψη καί ἢ ἀναπόλησή τους κάθε χρόνο νὰ κουράζουν τὸν ἀκροατὴ, ἀλλὰ ἀντιθέτως τὰ παρακολουθεῖ αὐτὸς μὲ ὑπερηφάνεια ὅπως ἡ ποίηση τῆς Θείας Λειτουργίας ποτὲ δὲν μᾶς κουράζει καί πάντα ἀκούγεται μὲ εὐλάβεια.

Ἄς μεταφερθοῦμε λοιπὸν στή νύχτα τῆς 26ης πρὸς τὴν 27ῃν Ὀκτωβρίου 1940, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ Ἰταλικὴ Πρεσβεῖα Ἀθηνῶν ἔδινε μιὰ πολὺ θερμὴ δεξίωση. Αἰτία τῆς γιορτῆς ἦταν ἡ παρουσία στήν Ἀθήνα, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ πρεσβευτοῦ Γκράτσι, τοῦ Ἀντόνιο Πουτσίνι, γιοῦ τοῦ διάσημου συνθέτη τῆς «Μαντάμ Μπάτερφλαϋ». Ὁ γιὸς τοῦ Πουτσίνι εἶχε παρακολουθήσει πρὸ διημέρου τὴν παράσταση τοῦ ἔργου τοῦ πατέρα του στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο. Μετὰ τὴν παράσταση, στήν Πρεσβεῖα, οἱ καλεσμένοι μποροῦσαν, ἐπάνω στὸ τραπέζι μὲ τὰ ἐδέσματα, νὰ ἀποθαυμάσουν «ἀδελφωμένες» δύο σημαιοῦλες τῶν ἀντιστοίχων χωρῶν!

Ἡ 27ῃ Ὀκτωβρίου, Κυριακὴ, πέρασε ἡρεμῆ.

Πολλοί είχαν πλαγιάσει με κάπως ανήσυχη τήν ψυχή γιατί τὸν τελευταῖο καιρὸ ἐνδεικτικὰ γεγονότα εἶχαν σκοτεινιάσει τὸν Ἑλληνικὸ οὐρανό.

Ἡ νύχτα πρὸς τὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου, στὴν Ἠπειρο, στὰ Γιάννινα, ἦταν πολὺ βροχερή. Ἀργὰ τὸ βράδυ, στὸ οἶκημα τῆς 8ης Μεραρχίας, συνεργάζονταν ὁ Διοικητὴς τῆς μετὸν Ἐπιτελάρχῃ του καὶ μετὸν Διοικητὴ τοῦ III Γραφείου, τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων. Ἡ κατάστασις γι' αὐτούς, πού κάτι ἤξεραν, ἦταν σοβαρὴ. Δυὸ μέρες πρὶν εἶχε τηλεφωνήσει ἀπὸ ψηλά, ἀπ' τὴν Πίνδο, ὁ συνταγματάρχης Δαβάκης, πὼς τὰ Ἱταλικὰ τμήματα εἶχανε πάρει διάταξιν ἐπιθετικὴν. Ἡ πληροφορία ἐπιβεβαιώθηκε ἀπὸ μηνύματα τοῦ μετώπου τῆς 8ης Μεραρχίας. Στὶς προφυλακὰς ἀκούγονταν μέσα στὴ νύχτα ἀδιάκοπο κύλισμα, μακρόσυρτη βροντὴ ἀπὸ ἄρματα μάχης καὶ βαρὺ πυροβολικόν, πού ἀνέβαιναν στὴν ὀροθετικὴ γραμμὴ. Ὁ μέραρχος τηλεφώνησε στὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο καὶ εἶπε: «Ἡ προσωπικὴ μου γνώμη εἶναι πὼς αὔριο πρῶι ἢ καὶ ἀπόψε τὴν νύχτα θὰ ἔχομε ἰταλικὴν ἐπίθεσιν». Ὑστερα ἀπὸ σύντομην στιχομυθίαν πρόσθεσε: «Μπορῶ νὰ βεβαιώσω μετὰ κάθε πεποίθησιν πὼς οἱ Ἱταλοὶ δὲν θὰ περάσουν τὸ Καλπάκι».

Ἀργότερα τὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο πληροφοροῦσε τὸν μέραρχο πὼς στὶς τρεῖς τὴν νύχτα εἶχε ἐπιδοθεῖ στὸν πρωθυπουργὸ ἰταλικὸν τελεσίγραφο πού δήλωνε ὅτι, ἂν δὲν γίνονταν δεκτοὶ οἱ ὅροι του, ἡ ἰταλικὴ ἐπίθεσις θὰ ἄρχιζε στὶς 6 τὸ πρῶι.

Ἄρχισε στὶς πεντέμισιν.

Οἱ σειρῆνες ξύπνησαν τὸν κόσμον πολὺ πρῶι καὶ τὸ ραδιόφωνο πληροφοροῦσε τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν γιὰ τὸ ἀνδρικὸν ΟΧΙ πού ἡ Ἑλλάδα εἶχε ἀντιτάξει στὶς ἰταμὲς προτάσεις τῆς Ἱταλικῆς Κυβερνήσεως.

«*Done, Monsieur, c'est la guerre*», ἦταν ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἑλληνα Πρωθυπουργοῦ στὸ τελεσίγραφο πού τοῦ ἐπέδωσε ὁ Γκράσι, πού στὴ γλώσσα μας σημαίνει τὸ γνῶριμό μας «Μολὼν Λαβὲ» τοῦ Λεωνίδα.

Αὐτὸ τὸ ΟΧΙ γιορτάζομε σήμερα. Γιορτάζομε μιὰ ἀπόφασιν σὰν αὐτὴ πού εἶχε πάρει ὁ Κανάρης ὅταν ἀνατίναξε τὴν Τουρκικὴν ἀρμάδα.

“Όταν τὸν ρώτησαν «πῶς καπετὰν Κωσταντὴ κατάφερες καὶ χάθηκες ἀνάμεσα στὰ τουρκικὰ πλοῖα;» ὁ Κανάρης ἀπήντησε: «Εἶπα στὸν ἑαυτὸ μου, Κωσταντὴ, θὰ πεθάνεις». Αὐτὴν τὴν ἀπόφαση εἶχε πάρει καὶ ἡ Ἑλλάδα τὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου 1940: ΝΑ ΠΕΘΑΝΕΙ ΠΑΡΑ ΝΑ ΕΝΔΩΣΕΙ.

Ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου 1940 ἔχει γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος τὴ σημασία πού ἔχει ἡ 25ῃ Μαρτίου 1821, πού ἔχει ἡ ἐπέτειος τοῦ Μαραθῶνα, τῶν Θερμοπυλῶν, τῆς Σαλαμίνας, τῶν Πλαταιῶν, ἡ ἐπέτειος τῆς διασώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ κατάκτηση τὸ 678 καὶ τὸ 718.

Ἡ ἱστορία μας γιορτάζει ἐπετεῖους ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων οἱ ὁποῖοι εἶχαν γενικότερη, παγκόσμια σημασία. Στὸν Μαραθῶνα, στὴ Σαλαμίνα, στὶς Πλαταιές, δὲν σώθηκε μόνο ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς. Πῶς θὰ ἦταν ἡ Εὐρώπη ἂν ὁ Ξέρξης ἐγκαθιστοῦσε περσικὴ φρουρὰ στὴν Ἀκρόπολη ἀπὸ τὸν 5ο αἰῶνα π.Χ.; Θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθεῖ ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀθηναίων;

Ἄν οἱ Ἀραβες κατελάμβαναν τὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 678 ἢ τὸ 718 ποῖος θὰ ἔσωζε τὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὶς ἀσιατικὲς ἐπιδρομὲς τοῦ Μεσαίωνα;

Ὁ ἀγώνας τοῦ 1821 ἐλευθέρωσε μὲν ἓνα μικρὸ μέρος τῆς Ἑλλάδας, ἐκλόνισε ὅμως τὰ θεμέλια τῶν τυραννικῶν καθεστώτων δίνοντας τὸ παράδειγμα πρὸς ἀπελευθέρωση ἄλλων λαῶν.

Τὸ ΟΧΙ τῆς 28ῃς Ὀκτωβρίου 1940 ἐκλόνισε ὄχι μόνον τὸ φασιστικὸ ἀλλὰ καὶ τὸ χιτλερικὸ καθεστῶς, ἐπεβράδυνε τὴν Γερμανικὴ προέλαση, καὶ ἔχει γι’ αὐτὸ κοσμοϊστορικὴ σημασία.

Τὰ συνθετικὰ στοιχεῖα τῆς σύσσωμης ἀντιδράσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ στὸ ἄγγελμα ὅτι ἡ ἀπάντηση στὸ τελεσίγραφο ἦταν ΟΧΙ, ἦταν: Ἡ ἐθνικὴ συνείδηση (ἡ ὁμαδικὴ δηλαδὴ ψυχοπνευματικὴ ἐπεξεργασία 30 αἰῶνων κοινῆς ζωῆς, κοινῆς γλώσσας, κοινῶν ἰδανικῶν, κοινῶν πηγῶν αἵματος καὶ κοινῶν ἐκβολῶν αἵματος) ἦταν ἡ βαθεῖα ἱστορικὴ συνείδηση πού ξυπνάει, ἡ φιλοπατρία, ἡ ὑπερηφάνεια πού δοκιμάζει ἓνας λαὸς ὀλιγάριθμος ὅταν βλέπει τὸ ἀγνὸ ἦθος του νὰ ἀντιπαραβάλλεται

μέ τῆ βουλιμία ἐνὸς τυπικὰ μεγάλου. Σ' αὐτὰ ἄς προσθέσουμε τὸ δύσκολο νὰ ἀναλυθεῖ ἑλληνικὸ λαϊκὸ γνῶρισμα ποὺ τὸ λέμε «λεβεντιά», καὶ ποὺ σημαίνει πέρα ἀπὸ τὸ ἀρρενωπὸ ἦθος, τῆ γενναιοκαρδῆ παραδοχὴ τῆς δραματικῆς οὐσίας μιᾶς ζωῆς ταγμένης, ἔτσι ἢ ἄλλιῶς, στὸν Χάρο. Μιὰ περιφρόνηση γιὰ τὸν ἄγονο θρῆνο, μιὰ πρόθυμη ἀνέμελη προσεπικύρωση τῆς φυσικῆς νομοτέλειας. "Ὅχι μοιρολατρικὴ ἐγκαρτέρηση, ὄχι παθητικὴ ὑποταγὴ. "Ἐντιμη, θαρραλέα τήρηση τοῦ ἄγραφου συμβολαίου ποὺ συντάσσεται μὲ τῆ ἴδια τῆ γέννησή μας. Γιὰ λεβεντιά μιλά καὶ ἡ κρητικὴ μαντινάδα:

*Ἡ Λεβεντιά εἶναι πληγὴ
ποὺ πάντα αἷμα τρέχει.
Θεέ μου, πῶς τήνε βαστᾷ
ἐκεῖνος ποὺ τὴν ἔχει.*

"Ὅσο ὅμως καὶ ἂν ἡ περίστασις τὸ δικαιολογεῖ, ἄς μὴ ἐπαναλάβομε μόνο τὰ γνωστὰ σὲ ὄλους γεγονότα, μὲ κίνδυνο ἢ ἐπανάληψη αὐτῆ νὰ γίνει ἀπλὴ ὑπόμνησις καὶ κενὴ ρητορεία. "Ἄς προσπαθήσομε ἐπίσης νὰ συσχετίσομε τὰ γεγονότα αὐτὰ μὲ τὸ χρόνο ποὺ κύλησε καὶ κυλάει στὸ μεταξὺ καὶ τὰ φωτίζει κάθε φορὰ ἀπὸ μιὰ νέα ἐστία.

Ἄς φασισμὸς καὶ ὁ ἐθνικοσοσιαλισμὸς τῶν ναζι, νοητικὰ κατασκευάσματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εἶχαν κατασκευασθεῖ σὲ δύο εἰδικὰ συνεργεῖα τῶν δύο αὐτῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν φρονημάτων τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας, εἶχαν γίνει ὁ ἐφιάλτης τῆς τότε ἐποχῆς καὶ εἶχαν ὀδηγήσει σὲ ἀπαίσια ἐγκλήματα ἐναντίον ἄλλων λαῶν. "Ἐνα ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα αὐτὰ ἦταν ἡ ἐπίθεσις τοῦ ἰταλικοῦ φασισμοῦ καὶ ἀργότερα τοῦ γερμανικοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδας.

Ἄρμόζει νὰ γίνει σήμερα μιὰ βαθύτερη ἀναδρομὴ στὴν προπολεμικὴ ἐκείνη περίοδο ὅταν ἐκκολάπτονταν τὰ ὄνειρα κατακτῆσεως ὅλου τοῦ κόσμου. Τότε τὰ βλέμματα τῶν εἰσβολέων στράφηκαν πρὸς τὴν πατρίδα μας, καὶ μιὰ ἀνασκόπησις τῶν συνθηκῶν εἶναι χρήσιμη διότι ἀπο-

καλύπτει τὴ μεγάλη πλάνη τῶν Ἱταλῶν καὶ τὴν περιφρόνηση τῆς ἱστορίας, ὅταν αὐτοὶ ἀποφάσιζαν νὰ ὑποδουλώσουν τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι θλιβερὸ τὸ ὅτι ἡ ἐπίθεση κατὰ τῆς Ἑλλάδας ἐγινε ἀπὸ ἓνα λαὸ τοῦ ὁποίου ὁ τρόπος ζωῆς ἔχει πολλὰ κοινὰ σημεῖα μὲ τὸν τρόπο ζωῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀπὸ ἓνα λαὸ ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ νεώτερη ἐποχὴ διὰ τῆς Ἀναγεννήσεως δημιούργησε καὶ παρέδωσε σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπη τόσα πολλὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐέχασε ὁ λαὸς αὐτὸς τὸ ρόλο τῶν Ἑλλήνων λογίων στὴν Ἱταλικὴ Ἀναγέννηση. Ἐέχασε ὅτι οἱ λόγοι αὐτοὶ ἔφεραν τὸν Ἀνθρωπισμὸ — καὶ τὸν Ἑλληνισμὸ στὴ Δύση.

Τὸ σύνθημα τῶν ἐπιτιθεμένων ὑπῆρξε τὸ ἱμπεριαλιστικὸ κράτος τῆς παλιᾶς Ρώμης. Τὸ 1937 ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν καὶ γαμβρὸς τοῦ Μουσολίνι σημείωνε στὸ ἡμερολόγιό του: « Τὸ μυστικὸ τῶν δικτατοριῶν ἐγκτεται στὸ ὅτι ἔχουν κοσμοθεωρίες. Οἱ Γερμανοὶ τὸν ἐθνικοσοσιαλισμὸ ἡμεῖς τὸν ρωμαϊκὸ ἱμπεριαλισμὸ». Μὲ τέτοιες ἰδέες εἶχε ἐμποτισθεῖ ἡ γενιὰ ποὺ ἔλαβε τὰ ὅπλα κατὰ τῆς Ἑλλάδας.

Στις ἐφημερίδες τῆς 22ας Δεκεμβρίου 1940 ὑπῆρχε ἡ εἶδηση ὅτι στὴν Κορυτσά, στὸ οἴκημα ὅπου ἦταν ἐγκατεστημένο τὸ ἰταλικὸ στρατηγεῖο τῆς 9ης στρατιᾶς, βρέθηκε μεταξὺ ἄλλων ἐγγράφων καὶ τὸ ἐξῆς σημείωμα γραμμéνο στὰ ἑλληνικὰ ἀπὸ ἑλληνομαθὴ στρατιώτη Ἱταλὸ:

«Ἑλλάς, μέμνησο Κυνὸς Κεφαλῶν καὶ Πύδνας καὶ Λουκίου Αἰμιλίου Παύλου. Δούλην σὲ ποιήσω. 168.»

Εἶναι τὸ ἔτος 168 ὅταν οἱ Ρωμαῖοι κατέλυσαν τὸ Βασίλειο τῆς Μακεδονίας καὶ τὸ διαίρεσαν σὲ τέσσερα ἀνεξάρτητα μέρη. Ὁ Αἰμίλιος Παῦλος ἐρήμωσε τὴν Ἥπειρο, σύμμαχο τῆς Μακεδονίας, κατέστρεψε ἐβδομήντα οἰκισμοὺς καὶ ἀπήγαγε ὡς δούλους γιὰ πούλημα 150.000 Ἥπειρῶτες.

Ὅμως, ὅταν ἡ κατάκτηση καταστρέφει τὰ προϊόντα μόχθου τῶν ἀνθρώπων, οἱ ἱστορικοὶ μᾶς πληροφοροῦν ὅτι ἡ κρίση τῆς Ἱστορίας εἶναι ἀμείλικτη. Καὶ αὐτὸ συνέβη μὲ τὴ Ρώμη.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν σταυροφοριῶν, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν ντροπὴ γιὰ τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Δύσης, καὶ στοίχισαν ἀκριβὰ στὴν

Ἑλλάδα, ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶχε ὑποστεῖ ἐπίθεση ἀπὸ τῆ Δύση. Ὅλες οἱ ἐπιθέσεις οἱ ὁποῖες ἔγιναν ἔκτοτε ἐναντίον τῆς προέρχονταν ἐξ Ἀνατολῶν, ἀπ' τὸν Βορρὰ καὶ ἀπ' τὸν Νότο. Ὅρισμένοι ἱστορικοί, μᾶς πληροφοροῦν ὅτι, χωρὶς τὰ πλήγματα τῶν σταυροφοριῶν, τὸ Βυζάντιο δὲν θὰ ὑπέκυπτε ἀργότερα στοὺς Τούρκους. Καὶ εἶναι θλιβερὸ ὅτι ἱστορικοὶ τῆς Δύσης ἐξακολουθοῦν νὰ ἐξωραΐζουν τὶς σταυροφορίες καὶ νὰ ἀποσιωποῦν τὰ μεγάλα ἐγκλήματα τῶν σταυροφόρων κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα ἡ ὁποία εἶχε γράψει ὄχι μόνον γιὰ τὸν ἑαυτό της ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα τῆ βίβλο τῆς ἐλευθερίας, ἔγινε κατὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον στόχος ἐγκληματικῆς ἐπιθέσεως ἀπὸ τὶς ἰδεολογίες τοῦ φασισμοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ. Τίποτε, οὔτε οἱ γραπτοὶ νόμοι τοῦ δικαίου, οὔτε οἱ αἰώνιοι ἀγραφοὶ νόμοι τῆς ἠθικῆς, οὔτε ἡ πολυαίμακτη ἑλληνικὴ ἐλευθερία, οὔτε τὸ ἅγιον κάλλος τῆς χώρας αὐτῆς τὸ ὁποῖο τόσοι σοφοὶ τῆς Δύσης εἶχαν λατρεύσει καὶ ἐξυμνήσει, μπόρεσαν νὰ ἀναστρίλουν τὰ ἐπίβουλα σχέδια τῶν ἐπιδρομέων, οἱ ὁποῖοι σὰν κοινοὶ κλέφτες εἰσέβαλαν στὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος.

Ὅμως οἱ Ἕλληνες ἔστησαν στοὺς εἰσβολεῖς μεγάλο ἠθικὸ φράγμα, τὸ ἠθικὸ μέγεθος τῆς Πίνδου καὶ τῶν βουνῶν τῆς Βορείου Ἡπείρου τὸ ὁποῖο ἐπέφερε κρίσιμη στροφή στὴν πορεία τοῦ πολέμου. Τὸ ἠθικὸ μέγεθος τῆς Πίνδου καὶ τῶν βουνῶν τῆς Βορείου Ἡπείρου ἦταν ἀποτέλεσμα τῶν μεγάλων συναισθημάτων καὶ ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Οἱ ἐπιτιθέμενοι εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ κάποια καινούργια ἰδεολογία γιὰ νὰ ἐνθουσιαστοῦν καὶ νὰ ἐγκληματίσουν. Γιὰ νὰ χαλκεύσουν τὴν ἰδεολογία αὐτὴ τὰ συνεργεῖα τοῦ φασισμοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ δούλεψαν πολλὰ χρόνια. Στὸ σκοτάδι τῶν ἰδεολογιῶν αὐτῶν οἱ Ἕλληνες ἀντέταξαν τὴν αἰθρία καὶ τὴ διαύγεια τοῦ πνεύματος τῆς ἐλευθερίας, τοῦ ὁποῖου πνεύματος τὸ κύριο γνώρισμα εἶναι ἡ ἀπλότητα καὶ ἡ εὐγένεια.

Ἄς ἐπιτραπεῖ ἀπὸ τὸ βῆμα αὐτό, τὸ ὁποῖο δὲν δεσμεύεται ἀπὸ

διπλωματικές ἐπιφυλάξεις, νὰ τονισθεῖ ὅτι τὸ μέγα αὐτὸ γεγονός τῆς Ἑλληνικῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῆς βίας τῶν χαλκευμένων ἰδεολογιῶν διεστράφη ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπὸ τὴν σοφιστεία τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, χάριν τοῦ κακῶς ἐννοουμένου πολιτικοῦ τους συμφέροντος.

Ἡ Ἑλλάδα, ἂν καὶ δικαίωσε τὸ «εἶναι» τῆς κατὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον μὲ σκληρὰς θυσίας, ἂν καὶ καταδικάσθηκε ἀπὸ τοὺς ἐπιδρομεῖς νὰ πεινάσει μέχρι θανάτου, δὲν δικαιώθηκε ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς. Ἡ Βόρειος Ἡπειρος καὶ ἡ Κύπρος ἔμειναν καὶ μετὰ τίς τόσες θυσίες ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ ἐλεύθερου ἑλληνισμοῦ.

Ὅμως ἐμεῖς, πέραν τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τοῦ μνημοσύνου τῆς μεγάλης ἐκείνης στιγμῆς τοῦ νεώτερου ἑλληνισμοῦ, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ σκεφθοῦμε καὶ τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ νεώτερου ἑλληνισμοῦ τὰ ὁποῖα ἤρθαν σὲ φῶς καὶ συνεχίζουσι νὰ ἔρχονται μετὰ τὸ μεγάλο αὐτὸ κατόρθωμα.

Ὁ πόλεμος ὅχι μόνον δὲν ἔλυσε κανένα ἀπὸ τὰ παγκόσμια προβλήματα ἀλλὰ ἀντιθέτως δημιούργησε πολλὰ νέα προβλήματα. Ἡ γνώμη ὅτι τὸ ξίφος δὲν λύνει τίποτε ἀπολύτως, φαίνεται νὰ διατηρεῖ ἀμέωτο τὸ βάρος τῆς. Ἐνῶ ὁ πόλεμος γίνεται μὲ πρόγραμμα νὰ ἐπιτύχει αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο, ἢ διεξαγωγή του ἀλλὰ καὶ γενικῶς ἢ διαλεκτικῆ τῶν ἱστορικῶν πραγμάτων δὲν εἶναι ποτὲ εὐθύγραμμη, ἀλλὰ ἀνατρέπει τὸν προγραμματισμὸ τοῦ πολέμου, καὶ μεταβάλλει καὶ τὸν ἴδιον τὸν πόλεμον σὲ ὄργανον τῆς τεθλασμένης γραμμῆς τῆς διαλεκτικῆς τῶν πραγμάτων. Εἰδικῶς ὁ Β' Παγκόσμιος πόλεμος ὁ ὁποῖος ἔγινε ἐν ὀνόματι φιλοσοφικῶν θεωριῶν, ἔθεσε σὲ δοκιμασίαν λαοὺς καὶ ιδέες, αἵματα καὶ πνεύματα, καὶ ἔγινε δάσκαλος τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν ἀξιῶν οἱ ὁποῖες προσδιορίζουσι τὴ μεταπολεμικὴ ἐποχὴ. Αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐπιβάλλει, νὰ ἀποκτήσομε τέλος πάντων σαφήνεια γιὰ τὴ θέσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸ σύγχρονον κόσμον.

Μέσα στὰ 57 χρόνια ποὺ μεσολάβησαν ἀπὸ τότε, ὁ κόσμος ἄλλαξε ὄψη ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ. Ἡ ψυχολογία ἡμῶν τῶν ἰδίων ποὺ ζήσαμε ἐκεῖνες τίς στιγμὲς ἔχει ἀλλοιωθεῖ, εἴτε τὸ συνειδητοποιοῦμε αὐτὸ

είτε όχι. Τὰ φρονήματά μας δοκιμάσθηκαν, οἱ ἀντιδράσεις μας διαφοροποιήθηκαν. Τί νὰ πεῖ κανεὶς πιά γιὰ τοὺς σημερινούς νέους ποὺ τότε δὲν ἦταν γεννημένοι καὶ ποὺ οἱ γονεῖς τους δὲν εἶχαν κὰν παντρευθεῖ.

Οἱ νέοι αὐτοὶ ἄκουσαν, διδάχθηκαν, διάβασαν γιὰ κάποιον «ἔπος» ποὺ ξετυλίχθηκε τὸ 1940-1945, γιὰ ἓνα τίτλο τῆς Πατρίδας ἀναφείρετο. Αὐτὸ ὅμως ποὺ γνώρισαν στὴ συνέχεια δὲν φαίνεται νὰ μοιάζει, νὰ βρίσκεται σὲ λογικὴ ἀλληλουχία μὲ ἐκεῖνον τὸν θρύλο.

Τοὺς νέους αὐτοὺς πρέπει πάνω ἀπ' ὅλα νὰ ἔχομε στὸ νοῦ μας. Καὶ φέρνει ἡ τελευταία αὐτὴ φράση, ἀβίαστα, στὴ σκέψη μας τὴ λέξη «Παιδεία». Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ παρενθέσω μερικὲς ἀπόψεις γι' αὐτήν.

Στὴν ἐποχὴ μας προτάσσεται συνήθως τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα στὴ ζωὴ τῶν λαῶν, ὡς τὸ πρόβλημα ἀπὸ τὴ λύση τοῦ ὁποῖου ἐξαρτᾶται καὶ ἡ λύση ὄλων τῶν ἄλλων προβλημάτων. Αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν τόπο μας. Ὅμως δὲν χρειάζεται καὶ πολὺ μεγάλη φιλοσοφία γιὰ νὰ κατανοήσει κανεὶς ὅτι ἡ οἰκονομία ἑνὸς λαοῦ, τὸ σύνολο δηλαδὴ τῶν οἰκονομικῶν του ἀγαθῶν, ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὴ στάθμη τοῦ πνεύματός του. Τὸ δόγμα, ὅτι ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ ἐξαρτῶνται μόνο ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ καὶ ἀκόμα περισσότερο ὅτι τὸ γεγονός τῆς συνειδήσεώς του ἐξαρτᾶται καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὰ ὑλικά δεδομένα τῆς ζωῆς, διαψεύσθηκε παταγωδῶς ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Τὸ γεγονός αὐτὸ τῆς διαψεύσεως ἀνάγκασε τοὺς λαοὺς νὰ προτάξουν τὴν παιδεία καὶ νὰ δεχθοῦν τὸ ἀξίωμα ὅτι ὁ δημιουργικότερος καὶ παραγωγικότερος τομέας ἑνὸς λαοῦ εἶναι ὁ τομέας τῆς Παιδείας. Τὸ ἀξίωμα αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ ὅλη τὴν πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ εἶναι λυπηρὸ ὅτι στὴν Ἑλλάδα προτάσσεται ἀπὸ πολλοὺς μόνο τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα. Ὅμως, ὅσο τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἀπομονώνεται ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς Παιδείας, εἶναι κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη βέβαιο ὅτι ποτὲ δὲν θὰ λυθεῖ.

Τὸ πρόβλημα λοιπὸν τοῦ νεοελληνισμοῦ εἶναι: «πῶς αὐτὸς θὰ λάβει τὴν Παιδεία ποὺ τοῦ ἀρμόζει».

Ἡ Παιδεία, καὶ ἐμμέσως ἡ Παράδοσις, διέρχεται σήμερα κρίση.

Δύο είναι οι αντικειμενικοί λόγοι που έφεραν την κρίση αυτή στην Παιδεία.

‘Ο πρώτος είναι ότι οι ζητούντες σήμερα παιδεία είναι πολύ περισσότεροι από όσους είναι δυνατόν να παιδεύσει ή πολιτεία με τους λειτουργούς και τα μέσα τα όποια διαθέτει προς τόν σκοπό αυτό.

‘Ο δεύτερος λόγος είναι ή επί πολλά έτη υπάρχουσα πάλη μεταξύ τής κλασικής και τής τεχνικής παιδείας. Τò πεδίο έντός του όποιου διαδραματίζεται ή πάλη αυτή είναι ή ψυχή τών ανθρώπων και κυρίως ή ψυχή τών νέων ανθρώπων.

‘Η «Κλασική Παιδεία», είδος Παιδείας κατ’ έξοχήν έλληνικό, έχει ως σκοπό να μορφώσει την ψυχή και τò πνεύμα τών νέων με την κατανόηση τών κλασικών έργων τής αρχαιότητας, να φθάσει ó άνθρωπος στο «γνώθι σαυτόν», να φθάσει δηλαδή στον πυρήνα τής προσωπικότητάς του. ‘Η «Τεχνική Παιδεία» φέρει τò πνεύμα προς τὰ έξω και τò καλεϊ να έξουσιάζει υλικά πράγματα και φυσικές δυνάμεις. “Ομως είναι αυτόνομο ότi ó άνθρωπος για να έξουσιάζει ό,τι είναι γύρω του, χωρίς να φθάσει στην υπεροψία και στην ύβρη προς την ούσία του ανθρώπου, πράγμα που κινδυνεύομε να πάθουμε σήμερα, πρέπει πρώτα να έξουσιάζει απόλυτως τόν εαυτό του, και αυτό επιτυγχάνεται δια τής κλασικής παιδείας. ‘Η τεχνική παιδεία χωρίς όρισμένα κλασικά μαθήματα μπορεί να μεταβάλλει τόν άνθρωπο σε έγκεφαλικό μηχανισμό.

‘Ως προϊστορικός λαός έχομε την υποχρέωση να αναπτύξομε σε βάθος την έννοια τής κλασικής παιδείας την όποιαν έμεϊς δημιουργήσαμε. Τò πρόβλημα λοιπόν είναι πώς θα συνδυασθούν οι δύο αυτές Παιδείες που άμφοτερες είναι απόλυτα αναγκαϊες: ó ιδεαλισμός, με τόν όποιο ó Έλληνισμός έγέννησε τις ιδέες περι τής ζωής του ανθρώπου, και ó ρεαλισμός δια του όποιου δέν πρέπει ποτέ ó άνθρωπος να χάνει την έπαφή του με την πραγματικότητα.

Μετά τή σύντομη όμως αυτή παρεμβολή σκέψεων και απόψεων για την Παιδεία ως επανέλθομε στα γεγονότα που άκολούθησαν την ένδοξη εκείνη ήμέρα, την επέτειο τής όποιας γιορτάζομε σήμερα.

Ἦδη ἀπὸ τὶς πρῶτες μέρες τοῦ Νοεμβρίου οἱ ἰταλικὲς ἐπιθέσεις ἄρχισαν νὰ συντρίβονται, ἡ δὲ ὑπερκεραστική ἐνέργεια τοῦ ἐχθροῦ πρὸς ἀποκοπὴν τῶν συγκοινωνιῶν τῆς Ἡπείρου μὲ τὴν Θεσσαλία, διὰ μέσου τῆς Πίνδου, ἀνεκόπη καὶ ἔτσι ματαιώθηκε ὀριστικὰ τὸ ὅλο ἐπιθετικὸ κατὰ τῆς Ἑλλάδας σχέδιο τῆς ἰταλικῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως. Παρὰ τὴ συντριπτικὴ ὕλική ὑπεροχὴ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τοῦ ἐχθροῦ (ὅπλα, ἀεροπορία κλπ.), ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς τὸν ἐξεδίωξε ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος μὲ μεγαλειώδη ἡρωισμό, αὐτοθυσία καί, τὸ τονίζω, μὲ εὐφυΐα ἀντεπιθέσεων, ἀφοῦ τοῦ ἐπέφερε θανάσιμα πλήγματα, καὶ τὸν ξανάριξε μὲ σημαντικὰς ἀπώλειες μέσα στὸ ἀλβανικὸ ἔδαφος.

Καὶ τέλος, κέρδισε τὴ μεγάλη 16ήμερη μάχη τοῦ Μαρτίου τοῦ 1941, ἀφοῦ ἔσπασε τὴν ἀπὸ μακροῦ χρόνου παρασκευασθεῖσα καὶ μὲ ἰσχυρότατα μέσα ἐκτελεσθεῖσα μεγάλη ἐπίθεση τοῦ ἐχθροῦ τὴν ὁποία εἶχε ἀναλάβει ἡ ἰταλικὴ διοίκηση παρουσία τοῦ ἰδίου τοῦ Μουσολίνι, γιὰ νὰ ἐπιτύχει αὐτός, γιὰ λόγους γοήτρου, νίκη κατὰ τοῦ στρατοῦ μας πρὸ τῆς ἐπικείμενης γερμανικῆς ἐπιθέσεως. Ἔτσι ὁ Ἴταλὸς δικτάτωρ ἐπέστρεψε, κρυφά, στὴν Ἰταλία περιμένοντας πιά τὴ βοήθεια τῆς συμμάχου του Γερμανίας.

Ὁ ρόλος λοιπὸν τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων δὲν τελείωνε μὲ τὴ συντριβὴ τοῦ φασιστικοῦ στρατοῦ διότι ἐπακολούθησε καὶ τὸ δεύτερο ΟΧΙ πρὸς τὸν Γερμανὸ δικτάτορα, πού ἐσήμαινε συνέχιση τοῦ ἡρωικοῦ ἀγώνα, κάτι πού συνέβη μὲ τὰ θρυλικὰ κατορθώματα ἐπάνω στὰ ὄχυρά τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, στὸ Ροῦπελ, στὸ Περιθῶρι, στὸ Λίσσε, στὸ Ἰστίμπεϊ, στὸν Ἐχίνο. Τὰ κατορθώματα αὐτὰ προκάλεσαν τὴ βαθιὰ συγκίνηση τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης. Ὁ ἀνταποκριτὴς τοῦ Ἀνεξάρτητου Γαλλικοῦ Πρακτορείου τηλεγραφοῦσε ὅτι «ἀληθινὴ ἐμποιοῦν γράφεται ἐπάνω στὰ ὄχυρά τοῦ Ροῦπελ, τοῦ Περιθωριοῦ, τοῦ Λίσσε. Ἡ ἀντίστασή τους ἐγγίζει τὰ ὅρια τοῦ ὑπερανθρώπου καὶ προκαλεῖ τὴν ἐκπληξὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐχθροῦ». Ἀνάλογα μετέδιδαν ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τῆς Μόσχας, ἡ ἐφημερίδα Times, ἐνῶ τὸ Daily Express ἀπευθυνόμενον πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἔγραφε: «Μόνον μερικοὶ

ἀπ' τοὺς ἀρχαίους σας ποιητὲς θὰ μπορούσαν νὰ ψάλουν τὴ νέα σας δόξα, διότι ἡ σημερινὴ δόξα, πού λέγεται Ἑλλάς, μπορεῖ νὰ παραβληθεῖ μόνο μὲ τὴν λάμψη τῆς δόξας τῆς ἀρχαίας καὶ αἰώνιας Ἑλλάδας».

Μόνο ὅταν ἐπενέβησαν οἱ Γερμανοὶ τὴν 6ῃ Ἀπριλίου 1941, μόνον ὅταν προστέθηκαν στὰ 50 ἑκατομμύρια Ἰταλῶν ἄλλα 80 τῶν Γερμανῶν «γονάτισε» ἡ Πατρίδα μας τῶν 8 ἑκατομμυρίων.

Ἡ πτώση ὅμως αὐτῆ τῆς Ἑλλάδας ἀποτελεῖ δόξα, ὅπως δόξα ἀποτελεῖ ὁ ἥρωικὸς θάνατος τῶν τριακοσίων τοῦ Λεωνίδα οἱ ὁποῖοι μέχρι ἑνὸς ἔπεσαν «τοῖς ῥέκινων ῥήμασι πειθόμενοι», ὅπως δόξα ἀποτελεῖ ἡ πτώση τοῦ Μεσολογγίου, πού ἔφερε σ' αὐτὸ αἰώνια δόξα καὶ τόσο συντέλεσε στὴν ἀναβίωση τοῦ παγκόσμιου Φιλελληνισμοῦ.

Φαίνεται ὅτι τὰ ἔθνη δὲν τὰ δοξάζει τόσο ἡ ἐπιτυχία ὅσο ἡ ἥρωικὴ προσπάθεια, καὶ δὲν τὰ ἀπαθανατίζει τόσο ἡ ὑλικὴ ὅσο ἡ ἠθικὴ νίκη.

Ὅπως λέει κι ὁ Κωστής Παλαμᾶς:

*Ἡ μεγαλωσύνη τῶν Ἐθνῶν
δὲν μετριέται μὲ τὸ στρέμμα,
μὲ τῆς καρδιᾶς τὸ πύρωμα
μετριέται, καὶ μὲ τὸ αἷμα.*

Καὶ τὴ δόξα στὰ πεδία τῶν μαχῶν διαδέχεται ἡ δόξα στὰ χρόνια τῆς μαύρης κατοχῆς. Τρομοκρατία — καίγονται χωριὰ — αἰχμαλωτίζονται ἄνδρες καὶ γυναικόπαιδα — βασανιστήρια στὰ περίφημα ἄντρα τῆς ἀξονικῆς θηριωδίας — κακουργήματα κατὰ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ στὰ Καλάβρυτα, στὸ Δίστομο, στὴν Κάνδανο καὶ ἄλλοῦ. Ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑλληνα παραμένει ἀπτόητη.

Ἄς μὴ ξεχνοῦμε ὅμως τὸ ἔνδοξο Ἑλληνικὸ Ναυτικόν.

Ἡ Ἑλληνικὴ θαλάσσια δύναμη, παρὰ τίς μεγάλες ἀπώλειες πού εἶχε ὑποστεῖ στὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον, κατόρθωσε πάλι νὰ ἀναδημιουργηθεῖ καὶ νὰ πολλαπλασιασθεῖ. Ἡ ἐμπορικὴ μας σημαία ἐκάλυπτε κατὰ τὸ μεσοπόλεμον χωρητικότητα 1.800.000 τόννων καὶ δύναμη 600 πλοίων.

Κατὰ τὸν Ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο, καὶ γενικότερα κατὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον, ἡ συμβολὴ τοῦ πολεμικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ μας στόλου ὑπῆρξε πολυμερῆς καὶ εὐρεία, ἀντάξια τῶν ναυτικῶν μας παραδόσεων. Ἡ δράση καὶ τῶν δύο στόλων ἀπὸ τὸ 1940 ἕως τὸ 1944 διακρίνεται σὲ δύο φάσεις: Ἡ πρώτη φάση ἀφορᾷ τὸν Ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον, ἡ δὲ δευτέρα τὴν ἀποδημίαν τοῦ στόλου καθὼς καὶ τὶς ὑπηρεσίες τὶς ὁποῖες αὐτὸς προσέφερε στὸν κοινὸν συμμαχικὸν ἀγῶνα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν.

Παρὰ τὴν τεράστια ναυτικὴ καὶ ἀεροπορικὴ ὑπεροχὴ τοῦ ἐχθροῦ, κατόρθωσε τὸ Ναυτικὸν νὰ διασφαλίσῃ, χωρὶς ἀπώλειες, τὴ μεταφορὰ ὀλοκλήρου σχεδὸν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ὑλικοῦ τῶν ἐφοδιοπομπῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον. Μὲ συνεχεῖς τολμηρὰς ἐπιθέσεις τῶν πλοίων ἐπιφανείας καὶ τῶν ἡρωικῶν ὑποβρυχίων του, παρεκώλυσε τὶς θαλάσσιες συγκοινωνίας τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐξὶ ἦταν μόνον τὰ ὑποβρυχία μας: Κατσώνης - Παπανικολῆς - Πρωτεύς - Γλαῦκος - Τρίτων καὶ Νηρεὺς, ἐναντι 119 ἰταλικῶν. Ἀξέχαστο ἔμεινε τὸ κατόρθωμα τοῦ «Παπανικολῆ» μὲ κυβερνήτη τὸν πλωτάρχη Ἰατρίδην. Ἡ δεξιότης καὶ ἡ τόλμη του ἐπέτυχαν τὴ συλλογὴ πολυτίμων πληροφοριῶν χάρις στίς ὁποῖες ἐπραγματοποίησε τὴ βύθισιν τοῦ ὀπλιταγωγοῦ Firenze.

Τὴν εὐνοϊκὴν καμπὴν τοῦ ἀγῶνα φώτισαν ἐπίσης τὰ λαμπρὰ ἐπιτεύγματα τῶν Ἑλληνικῶν πολεμικῶν. Ἄς θυμηθοῦμε μερικὰ μόνον ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματα αὐτά, κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖ σελίδα δόξας.

Ἄς «Νηρεὺς» (Κυβ. πλωτάρχης Ἄλ. Ράλλης) βυθίζει ἰστιοφόρον καὶ τὸ ὀπλιταγωγὸν Fiume. Ἄς «Παπανικολῆς» (Κυβ. ὑποπλοίαρχος Ν. Ρουσσέν) βυθίζει φορτηγὸν 8.000 τόννων. Ἄς «Ὀλγα» (Κυβ. πλωτάρχης Γ. Μπλέσσας) βυθίζει τὸ πετρελαιοφόρον Stromboli καὶ ἓνα ἰταλικὸν ὑποβρυχίον, καὶ ὑψώνει τρίτον τρόπαιον μὲ τὴν νυκτερινὴν ναυμαχίαν ἐναντίον ἰταλικῆς νηοπομπῆς παρὰ τὸ Spartivento καὶ ἐκμηδενίζει τὸν ἀντίπαλον βυθίζοντας ἓνα ἀντιτορπιλικὸν καὶ ἓνα τορπιλλοβόλον.

Ἄς «Πίνδος» (Κυβ. πλωτάρχης Δ. Φοίφας) βυθίζει τὸ γερμανικὸν

υποβρύχιο U458. 'Ο «Κατσώνης» (Κυβ. Λάσκος) τορπιλλίζει Γερμανική ναρκοθέτιδα στο Γύθειο και ένα εμπορικό πλοίο στις Κυκλάδες. 'Ο «'Αδρίας» με κυβερνήτη τόν αντιπλοίαρχο Ι. Τούμπα, και αργότερα μέλος τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν, προβαίνει στη βύθιση τοῦ υποβρυχίου U623 και ναυμαχεῖ με άλλα γερμανικά υποβρύχια και τορπιλλακάτους.

Οἱ ἥρωισμοὶ και τὰ ὀλοκαυτώματα τῶν πολεμικῶν ἐπιφανείας, ἀναγράφηκαν στις αἰώνιες δέλτους τῆς μακραίωνης πολεμικῆς ἱστορίας τοῦ 'Ελληνικοῦ Ναυτικοῦ.

Οἱ θυσίες τῶν δύο στόλων ὑπῆρξαν πρωτοφανεῖς στη ναυτική μας ἱστορία και ἄρχισαν πρὶν ἀκόμα ἐκδηλωθεῖ ἡ ἐπίθεση, με τῆ βύθιση τῆς «'Ελλης». Σὲ 36 πολεμικά ἀνῆλθαν οἱ ἀπώλειες τοῦ στόλου και σὲ παραπάνω ἀπὸ 500 ἀξιωματικούς, ὑπαξιωματικούς και ναῦτες. 'Απωλέσθησαν πολλὰ πλωτὰ μέσα τοῦ στόλου και πλωτὰ νοσοκομεῖα.

'Η 'Εμπορική μας Ναυτιλία ἀπώλεσε τὰ 2/3 τῶν πλοίων της και 2.500 'Ελληνες ναυτικοὶ θυσιάσαν τῆ ζωὴ τους στο βωμὸ τῆς Πατρίδας και ὑπὲρ τοῦ συμμαχικοῦ ἀγώνα.

Μετὰ τὴν κατάπαυση τῶν ἐχθροπραξιῶν στὴν ἡπειρωτικὴ 'Ελλάδα ἡ μεγαλόνησος Κρήτη ἀπέδειξε ὅτι μποροῦσε νὰ ἀμφισβητηθεῖ τὸ δόγμα περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητας τῆς κεραυνοβόλου ἐπιθέσεως, ἡ ὁποία ἔγινε τὸν 'Ιούνιο τοῦ 1941 και ἡ ὁποία, ἀντὶ νὰ λήξει σὲ μερικές ὥρες, ὅπως ὑπελόγιζαν οἱ Γερμανοί, κράτησε 14 ἡμέρες. Τὰ ἀλλεπάλληλα κύματα τῶν ἐπιτιθέμενων ἐπιλέκτων ἀλεξιπτωτιστῶν τῆς Γερμανίας, ὑποστηριζόμενα ἀπὸ ἀνελέητους βομβαρδισμούς, ἀναχαίτισε ὁ κρητικὸς λαὸς χρησιμοποιώντας πρωτόγονα ὅπλα και μεταβάλλοντας σὲ ὅπλα τὰ γεωργικά του ἐργαλεῖα. 'Ασύλληπτο εἶναι τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀνισου αὐτοῦ ἀγώνα!

Τὸ ἔθνος ἐξακολούθησε νὰ μάχεται στο ἐσωτερικὸ τῆς χώρας με τῆ σπάνια και μεγαλειώδη ἀντίσταση, παρὰ τὰ μοιραῖα και πολλὰ σφάλματά της.

'Η ἐντὸς τῆς 'Ελλάδας ἀντίσταση ματαίωσε τὶς προσπάθειες τῶν κατακτητῶν νὰ παρασύρουν ἐργατικά χέρια στὴν ὑπηρεσία τῶν βιομη-

χανιῶν τους, νὰ παρασύρουν "Ἕλληνες νὰ πολεμήσουν παρὰ τὸ πλευρὸ τους γιὰ νὰ δείξουν ὅτι τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα γίνεται σύμμαχος γιὰ τὴν δημιουργία τῆς «νέας τάξεως» τὴν ὁποία διεκήρυσσε ὁ φασισμὸς καὶ ὁ ἔθνικοσοσιαλισμὸς.

Ἐπετέλεσε ἡ ἔθνικὴ ἀντίσταση μὲ τὶς ὀργανωμένους μονάδες τοῦ ἀνταρτικοῦ στρατοῦ ἀληθινὸ ἐφιάλτη γιὰ τὸν ἐχθρὸ παρενοχλώντας τον συνεχῶς καὶ καταφέροντας πλήγματα πολὺτιμα γιὰ τὴν ἔκβαση τοῦ πολέμου ὑπὲρ τοῦ ἐλεύθερου κόσμου.

Ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδας τὸ ἔθνος ἐξακολούθησε νὰ μάχεται μὲ τὴ συμμετοχὴ τοῦ ἐλεύθερου στρατοῦ μας στὸ συμμαχικὸ ἀγῶνα κατὰ τοῦ Ἄξονος.

Μὲ τὴ θέση πού ἔλαβε τὸ ἔθνος τὴν 28^η Ὀκτωβρίου 1940 καὶ τὶς ἐπιτυχίες μας, ὁ κόσμος μαθαίνει γιὰ πρώτη φορὰ ὅτι οἱ στρατιῆς τοῦ Ἄξονος εἶναι δυνατόν νὰ νικηθοῦν καὶ μάλιστα ἀπὸ δυνάμεις ἀριθμητικὰ πολὺ κατώτερες ἀπὸ τὶς δυνάμεις ἐκείνου.

Ἀνίκανη ἡ ἀνθρωπότητα νὰ ἐξηγήσει τὶς ἑλληνικὲς ἐπιτυχίες, τὶς μεταφέρει στὴ σφαῖρα τοῦ θαύματος καὶ μιλάει γιὰ «τὸ θαῦμα τῆς Ἀλβανίας».

Αὐτὴ εἶναι, Κυρίες καὶ Κύριοι, ἡ κοσμοϊστορικὴ σημασία καὶ συνέπεια γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα τῆς 28^{ης} Ὀκτωβρίου 1940.

Τὰ ἀγνὰ ιδεώδη τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων ἀποδείχθηκαν γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ἰσχυρότερα τῆς πάνοπλης καὶ φαινομενικὰ ἀκαταμάχητης βίας. Ἐξἄλλου αὐτὸ τὸ ὁμολόγησε ἡ ἴδια ἡ πάνοπλη βία διὰ τῶν στομάτων τῶν ἐκπροσώπων της, τοῦ Μουσολίνι καὶ τοῦ Χίτλερ στὶς 10 Ἰουνίου 1941 καὶ στὶς 4 Μαΐου 1941, ἀντιστοίχως, ὅταν αὐτοὶ ἀναφέρθηκαν στὴν νίκη τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων.

Ἡ 28^η Ὀκτωβρίου 1940 ἀνανέωσε τὸ σεβασμὸ πρὸς τὴν κοιτίδα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος, πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ διετύπωσε ὄχι ἄλλος ἀλλὰ ὁ Στάλιν λέγοντας: Στὴν Ρουμανία καὶ στὴν Βουλγαρία θὰ μποῦμε ὡς ἐκδικητὲς (ἐννοώντας τοὺς συμμάχους) ἐνῶ στὴν Ἑλλάδα θὰ πᾶμε ὡς προσκυνητὲς.

Οἱ ἀγῶνες τοῦ 1940 θὰ ἐμπνέουν κάθε ἐλεύθερο ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος πιστεύει ὅτι ἡ Ἐλευθερία εἶναι τὸ μέγιστο ἀγαθὸ πού ὁ Ὑψιστος ἐχάρισε στὴν ἀνθρωπότητα καὶ εἶναι ἀξία κάθε θυσίας.

Τὶς μέρες τῆς Ἑλληνικῆς γιγαντομαχίας θὰ μελετοῦν πάντα οἱ ἱστορικοὶ γιὰ νὰ βροῦν τὸ μυστικὸ τῆς ἀντίστασης καὶ τῆς Νίκης. Ὁ Λυσίας ὅμως πρὸ πολλῶν αἰῶνων εἶχε ἀποκαλύψει τὸ μυστικὸ αὐτὸ ὅταν ἔγραφε: «ἐπέδειξαν πᾶσιν ἀνθρώποις, νικήσαντες τῇ ναυμαχίᾳ ὅτι κρεῖττον μετ' ὀλίγων (πολιτευομένων) ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας κινδυνεύειν, ἢ μετὰ πολλῶν βουλευομένων ὑπὲρ τῆς αὐτῶν δουλείας». (Ἐπιτάφιος 41).

Πολλοί, εἴτε ἐχθροὶ εἶναι αὐτοὶ εἴτε φίλοι, μᾶς κατηγοροῦν διότι στρεφόμαστε πρὸς τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων γιὰ νὰ δικαιολογήσομε τὴ δική μας ἀτέλεια καὶ ἀσημότητα, ὅπως λένε. Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821, οἱ δάφνες τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ἡ αὐτοθυσία τῶν παγκοσμίων πολέμων, στεφανωμένες μὲ τὴν ἐποποιῖα τῶν Ἡπειρωτικῶν καὶ Μακεδονικῶν βουνῶν καὶ τῆς Κρήτης τοῦ 1940-41, μᾶς δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ στραφοῦμε πρὸς τοὺς προγονικοὺς θρύλους τοῦ ἔθνους μας. Στρεφόμαστε πρὸς αὐτοὺς διότι, ὅπως εἰπώθηκε πολλές φορές, ἡ Ἱστορία ἔχει πολλὰ νὰ διδάξει στοὺς νεώτερους· ἰδίως ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία ἔχει πολλὰ νὰ διδάξει σὲ ἐμᾶς τοὺς Ἕλληνας, διότι ἔχει τόσες ἀναλογίες μὲ σημερινὰ καθεστῶτα καὶ γεγονότα. Τὰ Περσικὰ δὲν διαφέρουν, ὅπως τονίσαμε καὶ προηγουμένως, ἀλλὰ παρουσιάζουν ἐκπληκτικὴ ἀναλογία πρὸς τὴ φασιστικὴ εἰσβολὴ τῆς 28^{ης} Ὀκτωβρίου. Παρὰ τὴ διαφορὰ στὰ τελικὰ ἀποτελέσματα, ἡ ἀναλογία εἶναι ἀξιοσημείωτη. Τὰ Περσικὰ ἀπετέλεσαν καμπὴ στὴν ἐξέλιξη καὶ στὸ χαρακτῆρα πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος, ἐνισχυθεὶς μὲ χριστιανικὰ ἰδεώδη, σχημάτισε τὰ θεμέλια καὶ τὴν κορωνίδα τῆς πνευματικῆς ἀνάπτυξης τοῦ δυτικοῦ κόσμου. Ἡ εὐτυχὴς ἐκβασὴ τῶν ἀγόνων κατὰ τῶν Περσῶν ἀποδίδεται στὴν ἀνωτερότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ἀξία τοῦ ὁποῖου ἀποδείχθηκε ἐμπράκτως, διότι, ὅπως ἐτόνισε κάποτε ὁ Ξενοφῶν: «οὔτε πλῆθός ἐστιν, οὔτε ἰσχὺς ἢ ἐν τῷ πολέμῳ τὰς νίκας ποιοῦσα».

Αυτά, Κυρίες και Κύριοι, εἶχα νὰ πῶ (παραλείποντας βέβαια πάρα πολλά) γιὰ τὴ μεγάλη πράξη τῆς 28^{ης} Ὀκτωβρίου 1940, ἐπιστρατεύοντας καὶ προσωπικὲς μου ἀναμνήσεις, μιὰ ποὺ ἡ τύχη τὸ θέλησε νὰ λάβω μέρος στὸν πόλεμο αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος του.

Ἐπέμεινα στὴν ὁμιλία μου σὲ ὀρισμένα γεγονότα καὶ ἀπόψεις κάπως λεπτομερέστερα καὶ τὸ ἔκανα αὐτὸ ἰδίως χάριν τῶν νεωτέρων μελῶν τοῦ ἀκροατηρίου.

«Ἄς ποῦμε ἓνα μεγάλο εὐχαριστῶ στὴν γενιὰ τοῦ 1940».

Ἄς κλῖνομε εὐλαβικὰ τὸ γόνυ μπροστὰ στοὺς τάφους Ἐκείνων ποὺ μὲ τὴ θυσία τους μᾶς χάρισαν ὄχι μόνο τὴν Ἐλευθερία ἀλλὰ καὶ τὴν Εὐτυχία ὑπερήφανης ζωῆς.

Ἡ δάφνη ποὺ καλύπτει τὴ μνήμη Ἐκείνων ἄς μὴ μαρανθεῖ ἀπὸ τὴ δική μας ἀδιαφορία, ἀπὸ τὴ δική μας διχόνοια καὶ ἀμέλεια. Ἄς τὴν κρατήσομε θαλερὴ καὶ ζωντανή, μὲ τὴν ὁμόνοια, τὴν ἀφοσίωση στὸ καθῆκον καὶ στὰ Ἑλληνικὰ ἰδεώδη.